

ПЕРЕДНЕ СЛОВО

Головна мета сучасної музичної педагогіки — формування музичної культури школярів як невід’ємної складової духовної культури особистості, а саме морально-естетичних почуттів та переконань, знань, умінь і навичок (без яких неможливе засвоєння музики — її сприйняття або виконання), а також музичних і творчих здібностей, що визначаються всією музичною діяльністю. Мета і завдання музичної освіти учнів середньої школи зумовлені соціальними функціями музичного мистецтва, вимогами Державного стандарту.

Плани-конспекти уроків для 5-го класу розроблені відповідно до видання «Музичне мистецтво : підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закладів» Л. Г. Кондратової (рекомендоване наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 04.01.2013 р. № 10), отже, наявність цього підручника в учнів на кожному уроці є обов’язковою.

У цьому навчальному посібнику зроблено особливий акцент на формуванні духовної культури особистості, приділено увагу ознайомленню дітей із музичним фольклором України і класичною музикою. Більш широкою, ніж музичні здібності, якістю особистості є творчі здібності, які можуть ефективно розвиватися в процесі музичної освіти. Авторки пропонують творчі завдання, що дають змогу розвивати уяву, творче мислення, потребу в самовираженні школярів через драматизацію музичних творів, виконання та сприймання музики з пластичним інтонуванням, а також завдання для розвитку самостійної та авторської музичної діяльності.

Плани-конспекти уроків нашого видання спрямовані на:

- формування культури музичного сприйняття п’ятикласників (набуття досвіду музично-слухацької діяльності і нових музичних вражень, формування потреби в сприйнятті музики, виховання адекватних емоційних реакцій на музику);
- формування і розвиток музично-виконавської культури учнів (набуття досвіду хорового, ансамблевого та сольного співу, а також елементарного музикування та імпровізації на дитячих музичних інструментах).

Звертаємо увагу на те, що проведення фізкультхвилинки під час уроку в середній школі є важливим для відпочинку учнів і для їхнього налаштування на подальшу плідну працю; у якій саме частині уроку слід зробити таку перерву — учитель вирішує самостійно.

Орієнтовні плани-конспекти уроків у цьому посібнику побудовані таким чином, щоб учитель мав змогу використовувати запропонований нами матеріал повністю або частково (зважаючи на рівень навчальних досягнень учнів конкретного класу), доповнюючи його власними напрацюваннями та формами й методами роботи, урізноманітнюючи у такий спосіб навчально-виховний процес на уроках музичного мистецтва. Для спрощення звітності вчителя плани-конспекти уроків серії «Мій конспект» розташовані на перфорованих аркушах із полями для нотаток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кондратова, Л. Г. Музичне мистецтво : підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Л. Г. Кондратова. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2013. — 176 с. : іл.
2. Архімович, Л. Б. та ін. Нариси з історії української музики / Л. Б. Архімович, Т. І. Карішева, Т. В. Шеффер, О. Я. Шреєр-Ткаченко. — Ч. I. — К. : Мистецтво, 1964. — 306 с.
3. Кияновська, Л. О. Українська музична культура : навч. посіб. — Львів : Тріада плюс, 2008. — 344 с.
4. Лапінський, Ігор. Дотепно і незвично про інструмент музичний / Ігор Лапінський ; мал. О. Роговець. — К. : Факт, 2001. — 52 с. : іл. — (ДАН «Дитяча академія наук»).
5. Яскулко, М. К. Музика. 4 клас: Тематичне планування та розробки уроків / М. К. Яскулко. — Х. : Ранок, 2009. — 144 с. — (Майстер-клас).

Інтернет-ресурси

- http://www.muzzal.ru/pervobitnaya_muz.htm
- http://muzikalkairk.ucoz.ru/index/multfilmy_s_klassicheskoy_muzykoj
- <http://journal-shkolniku.ru/umor-v-musike.html>
- <http://music-education.ru/vidy-sovremennyh-tantsev-horeografiya-na-lyuboj-vkus/>

ОРІЄНТОВНІ ПЛАНИ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ

Дата _____

I СЕМЕСТР

Клас _____

I чверть. Тема 1. Музика як вид мистецтва

Урок 1. МИСТЕЦТВО ЗВУКІВ

Мета:

- **навчальна:** розширювати уявлення учнів про виникнення музичного мистецтва; поглиблювати знання учнів про виникнення народних музичних інструментів; навчати висловлювати судження про специфіку інтонаційно-образної мови музики; ознайомити з поняттями «інструментальна музика» та «вокальна музика»;
- **розвивальна:** розвивати вміння учнів логічно мислити, інтерпретувати та виразно виконувати музичні твори;
- **виховна:** прищеплювати учням зацікавленість історією музичного мистецтва.

Музичний матеріал: П. Чайковський. Мелодія для скрипки і фортепіано; О. Янушкевич «Веселкова пісня».

Наочні посібники: підручник; схема «Зв'язок музики з іншими видами мистецтва»; портрет П. Чайковського.

Обладнання: ТЗН; фонохрестоматія.

Тип уроку: урок введення в тему.

ХІД УРОКУ

Учні входять до класу під музичний супровід (П. Чайковський. Мелодія для скрипки і фортепіано).

1. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організаційний момент. Музичне привітання

Повідомлення теми уроку та чверті. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Від давніх часів люди замислювалися над тим, що таке музика. Чи потрібна нам вона? Як виник цей вид мистецтва? Із чого він почався? Чи пов'язана музика з іншими видами мистецтва або ізольована від них? Яке місце посідає музика поміж інших видів мистецтва і чи існує між ними зв'язок? Сьогодні на уроці ми спробуємо дати відповіді на ці та інші запитання.

Актуалізація опорних знань

- ♦ На які групи можна поділити звуки, що нас оточують?
- ♦ Чим різняться звуки шумові та музичні?
- ♦ Які музичні інструменти ви знаєте?
- ♦ Чи можна голос людини вважати подібним до звучання музичних інструментів?

2. ОСНОВНА ЧАСТИНА

Слухання музики

Учитель. Мистецтво — це чарівний світ краси, що здавна приваблював людей. Воно існує на землі 40 тисячоліть. Мистецтво створила людина, і воно стало невід'ємною складовою її життя. Людина — автор величезної кількості різноманітних мистецьких творів — творів художників і композиторів, скульпторів і архітекторів, поетів і драматургів, творців кіно і телебачення. В усіх творах мистецтва ми відкриваємо різноманітність навколишнього світу, пізнаємо його. Споконвіку людей найбільше приваблювали творіння зодчих, живописців, скульпторів, музикантів, поетів. Витвори мистецтва втілюють через бачення та відчуття автора-митця різноманітні життєві явища, багатства

звуку, фарб, форм навколишнього світу. Твори різних видів мистецтва — літератури, театру, танцю, музики, живопису, скульптури, архітектури — по-різному прямують до серця людини: деякі з них ми сприймаємо зором, інші — слухом.

- ♦ Що може споріднювати такі різні види мистецтва, як архітектура, музика, живопис, театр? (Відповіді учнів.)

Так, усі вони споріднені, адже мають спільну мету — передати думку митця, його ставлення до навколишнього світу. Наше завдання — зрозуміти сприйняття митцем життєвих явищ, співвідношення суміжних видів мистецтва та причини їх впливу на людину — слухача, читача, глядача. Це допоможе нам краще зрозуміти мистецтво взагалі й музичне мистецтво зокрема.

Одним із найпопулярніших видів мистецтв упевнено можна назвати музичне мистецтво. Слово *музика* у перекладі з грецької означає «мистецтво муз».

- ♦ Пригадайте: де ми можемо зустріти музику?
- ♦ Чи існує зв'язок музичного мистецтва з іншими видами мистецтв, якщо так — то з якими саме? Ознайомтеся зі схемою на с. 6 підручника.

Отже, музика пов'язана зі словом (у літературі, пісні, опері), сценічною дією (у театрі, кіно, цирку), танцем і жестом (у хореографії), візуальними образами (в образотворчому мистецтві).

Значне розмаїття музичних творів можна поділити на твори, які виконують на музичних інструментах, — **інструментальні**, та твори, що виконують голосом, — **вокальні**.

П. Чайковський — російський композитор, майстер інструментальної, вокальної, симфонічної та оперної музики. «Мелодія для скрипки і фортепіано» — так називається один із його творів. Уважно вслухайтесь, і ви відчуєте інтонаційне багатство та надзвичайну пісенність цього твору. І хоча в ньому немає слів, ви почуєте схвильований діалог між двома музичними інструментами, а якими саме — відповісте після прослуховування твору.

Слухання Мелодії для скрипки і фортепіано П. Чайковського

Так, цей твір прозвучав у виконанні скрипки і фортепіано.

- ♦ Про що, на вашу думку, розповіла нам музика?
- ♦ Із яким видом мистецтва можна пов'язати цей твір?

Вокально-хорова робота

Розспівування

Учитель. Продовжуючи тему, послухаймо «Веселкову пісню» сучасно-го автора О. Янушкевич. Разом із поетесою М. Ясаковою вона створила багато гарних пісень для дітей і дорослих. «Веселкова пісня» — одна з них.

- ♦ Які види мистецтва зустрілись у цій пісні?

Слухання та розучування твору О. Янушкевич «Веселкова пісня»: створення ритмічного супроводу до пісні

3. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

Підбиття підсумків уроку

- ♦ Які види мистецтва ви знаєте? Чим споріднені вони між собою?
- ♦ Що поєднує музику з іншими видами мистецтва?
- ♦ Твір якого видатного російського композитора ми слухали сьогодні?

Домашнє завдання

Послухати сучасну естрадну композицію «Пісня ельфа» у виконанні норвезького композитора та піаніста Р. Ловланда та порівняти її з твором П. Чайковського, прослухавши на уроці. Знайти спільне та відмітне у цих творах.

Учні виходять із класу під музичний супровід (П. Чайковський. *Мелодія для скрипки і фортепіано*).

Урок 2. ІСТОРІЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Дата _____

Клас _____

Мета:

- **навчальна:** розширювати уявлення учнів про виникнення музичного мистецтва; поглиблювати знання учнів про виникнення музичних інструментів; навчати висловлювати судження про специфіку інтонаційно-образної мови музики; нагадати поняття «народна музика», «професійна музика», «мелодія»;
- **розвивальна:** розвивати вміння учнів логічно мислити, інтерпретувати та виразно виконувати музичні твори;
- **виховна:** прищеплювати учням зацікавленість історією музичного мистецтва.

Музичний матеріал: К. В. Глюк. Соло Орфея з опери «Орфей і Еврідіка» (соло флейти); О. Янушкевич «Веселкова пісня».

Наочні посібники: підручник; портрет К. В. Глюка.

Обладнання: ТЗН; фонохрестоматія.

Тип уроку: комбінований урок.

ХІД УРОКУ

Учні входять до класу під музичний супровід (П. Чайковський. Мелодія для скрипки і фортепіано).

1. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організаційний момент. Музичне привітання

Повідомлення теми уроку. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Із чого виникає музика? Чи доводилося вам гуляти лісом і знайти маленький струмочок, що весело дзюркотить уздовж стежки? Він звучить як музика, чи не так? Людина підхопила чудові звуки навколишнього світу і створила чудовий світ музичного мистецтва. Отже, сьогодні ми поговоримо про історію зародження музики.

2. ОСНОВНА ЧАСТИНА

Слухання музики

Учитель. Людство склало чимало легенд про походження музики. (Учитель розповідає про різні припущення щодо історії виникнення музики.)

- ♦ Який музичний інструмент з'явився на світі першим?

Перший музичний інструмент з'явився водночас із людиною. І цим інструментом була... сама людина, адже в людини є голос, яким вона може видавати різні за висотою звуки. Отже, першу в світі мелодію відтворив людський голос. Голосом первісна людина передавала інформацію одноплемінникам і повідомляла про свої емоції: страх, радість, любов. Для того щоб це повідомлення було цікавішим, давня людина тупотіла ногами й плескала в долоні, стукотіла каменем по каменю або вдаряла по натягнутій шкірі мамонта. Так предмети, що оточували людину, почали перетворюватися на музичні інструменти.

Слово «музика» грецького походження, воно перекладається як «мистецтво муз», мистецтво дев'яти богинь. Про музику Давньої Греції можна скласти враження переважно за пам'ятками письмової літератури та образотворчого мистецтва. Розвиток музики Давньої Греції охоплює близько 20 століть.

Музика відіграла значну роль у суспільному та особистому житті греків. Вона звучала під час одружень і поховань, домашніх свят і військових походів, спортивних і художніх змагань, релігійних свят і театральних вистав. Музичне мистецтво також було обов'язковою складовою освіти. Музиці надавали державного й суто військового значення. Мудрець Сократ стверджував, що «кращий танцюрист — кращий воїн». У танцях греки інсценували битву з ворогом, розігрували військові навчання, а Піфагор застосовував музику для лікування хворих.

І, звісно, у Греції існували школи, у яких навчали музикування. Музика була здебільшого вокальною. Інструменти мали супроводжувати спів. Найпоширенішими в Давній Греції вважали духові інструменти — флейту й авлос. Їх зображення можна побачити на давньогрецьких вазах. Мелодію духових супроводжували ударні інструменти — бубни й металеві тарілки кимвали. Провідними струнними музичними інструментами були ліра й кіфара.

Міфи Давньої Греції містять багато розповідей про те, як боги та звичайні смертні любили музику та вірили в її чудодійну силу.

Ось як згадано в міфах про силу музики: «Ніхто не міг встояти перед співом Орфея, він навіть примушував плакати камені. Щойно Орфей торкався струн кіфари і починав співати про свою вічну любов, про золоті дні щастя та весни, які він провів разом зі своєю дружиною Еврідікою, — тієї самої миті ця мелодія починала керувати світом, і все навкруги підкорялося цій чарівній музиці».

Музика, що звучить довкола нас, поділяється на народну і професійну.

- ◆ Пригадайте: яку музику називають народною, а яку — професійною?

Народна музика — це традиційна музика народів; її створюють і передають в усній формі, від виконавця до виконавця, від покоління до покоління. До народної музики належать народні пісні, інструментальні твори та музика до танців.

Професійна музика — це музика, створена композиторами; вона написана у певному жанрі, музичній формі, має свої засоби виразності та втілює задумані авторами музичні образи.

К. В. Глюк написав оперу «Орфей та Еврідіка», утіливши в ній життєствердну силу музики Орфея та його майстерного виконання мелодій на грецькій кіфарі.

Мелодія — засіб виразності музики, що допомагає створити музичний образ. Це одноголосне вираження музичної думки; основний елемент музики.

- ◆ Послухайте фрагмент цієї опери — мелодії Орфея, та поміркуйте: про що розповідає мелодія Орфея?
- ◆ Проаналізуйте прослухане за планом зі с. 14 підручника.

Слухання соло Орфея з опери К. В. Глюка «Орфей і Еврідіка» (соло флейти)

- ◆ Оберіть слова, якими можна схарактеризувати мелодію Орфея: *ніжна, чарівна, грайлива, маршова, різка, наспівна, мрійлива*.
- ◆ У чому, на вашу думку, полягає чарівність цієї мелодії?
- ◆ Звучання яких інструментів вам удалося розпізнати?

Вокально-хорова робота

Учитель. Орфей дарував людям радість та натхнення своєю грою на кіфарі. А ми зможемо відчутти радість від виконання світлого, піднесеного твору О. Янушкевич «Веселкова пісня».

Розспівування

Продовження розучування твору О. Янушкевич «Веселкова пісня»: виконання пісні з ритмічним супроводом

3. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

Підбиття підсумків уроку

Домашнє завдання

Слухати улюблену музику. Порівняти її з мелодією Орфея.

Учні виходять із класу під музичний супровід (*соло Орфея з опери К. В. Глюка «Орфей і Еврідіка»*).